5. Vaadates tulevikku. Vanemate inimeste õiguste tugevdamise konventsioon

Erinevalt teistest rühmadest – näiteks naistest, lastest, sisserändajatest ja puuetega inimestest – ei ole eakate inimõiguste kohta terviklikku rahvusvahelist lepingut, milles võetaks arvesse temaatika eripärasid.1 Kuigi vanemate inimeste õiguste konventsiooni loomise ümber on endiselt veel ebakindlust, on selle poole astutud sammude rohkust arvetades möödapääsmatu seda ka eraldi avada.

5.1. Miks oleks rahvusvaheline vanemate inimeste õiguste konventsioon kasulik?

7. juulil 2017 julgustas AGE'i president Ebbe Johansen ÜRO vananemise avatud töörühma2 AGE'i 8. istungil3 Euroopa Liidu liikmesriike olema kriitiline vanusega seotud eelarvamuste suhtes, mis on põimunud traditsioonidesse, seadustesse ja poliitikatesse; samuti kutsus ta arutlema selle üle, milliseid lisameetmeid tuleb võtta, et eakad inimesed saaksid teostada oma inimõigusi teistega võrdselt.4 Sellest võib lugeda välja vajaduse aidata kaasa avatud intersektsionaalse diskrimineerimise vähendamisele.

Üks selline samm võiks olla eraldi eakate õigustele suunatud konventsiooni vastuvõtmine. Kuigi alates vananemise avatud töörühma asutamisest (2010) on pööratud inimõiguste süsteemis vanuse ja vanaduse aspektile üha suuremat tähelepanu, ei ole praeguses õigusraamistikus piisavalt järjepidevalt ja süsteemselt käsitletud probleeme, millega seisavad silmitsi eakad inimesed. Selline killustunud lähenemisviis tuleneb suuresti vanussurvelevikust seadustes, poliitikas ja ühiskonnas ning muudab nähtamatuks paljud vanemaealiste inimõiguste rikkumised (näiteks väärkohtlemine, vägivald ja hooletusse jätmine).5

Kuna suur osa just vanemaealiste õiguste kaitseks loodud dokumente ja algatusi ei ole õiguslikult siduvad, tuleneb neist valitsustele ainult moraalne kohustus neid järgida.6 Senised õiguslikult siduvad dokumendid, millest on eakate õigused kas

tuletatavad või kus on need otseselt kirjas, ei ole aga piisavalt täpsed ega fookustatud, et arvestada selle teema kõiki nüansse.7 Sellest üldisest ja/või õiguslikult mittesiduvast kaitsest ei pruugi minu hinnangul piisata juhul, kui neid dokumente ja algatusi ei suudeta süsteemselt ja sidusalt rakendada, seda enam, et ka piirkondlikes ja riigisisestes raamides on eakate õiguste tagamisel kitsaskohti.8 Seepärast oleks üks võimalik lahendus koostada uus ÜRO konventsioon.

Ehkki arutelu on kestnud juba mitu aastat, ei ole sellise lepingu vajaduses veel saavutatud rahvusvahelist üksmeelt.9 2009. aastal loodi eksperdirühma koosolek, mille eemärk oli teavitada ÜRO üldkogu vanemaealiste õiguste olukorrast maailmas. Eksperdirühm oli ühel meelel selles, et uus konventsioon looks vanemaealiste õiguste kaitsel siduva rahvusvahelise raamistiku, aitaks vähendada normatiivset lõhet ning tooks kaasa ka põhimõttelise muutuse selles, kuidas ühiskond vaatab ja märkab vanemaealisi inimesi kui sotsiaalset rühma.10 Kuigi 2021. aasta kevade seisuga pole veel midagi kinnitatud, väärib see algatus minu hinnangul suundanäitavas mõttes järgnevalt üksikasjalikumat vaadet.

5.2. Mida konventsiooniga täpsemalt saavutataks?

Uus konventsioon ja selle põhjal loodav eriraportööri institutsioon annaks valitsustele selge ning siduva õigusraamistiku, juhtnöörid ja toetuse, mis võimaldab tagada vanemaealiste õigused vananevas ühiskonnas.11 Lisaks tugevdaks sellest tulenev suurenev õigusselgus ülalmainitud rahvusvahelise õiguse allikate senisest kindlakäelisemat rakendamist.**12** Konventsioon aitaks vähendada vanuselist diskrimineerimist ja vanussurvet ning kohustada seda ratifitseerivaid riike võtma vastu mittediskrimineerivaid seadusi.13

See looks ühtlasi selgemad miinimumstandardid vanemate inimeste õiguste tagamisel, selgitaks välja nende kaitsmiseks vajalikud meetmed ning määraks selgemalt kindlaks vastutavate isikute ja institutsioonide ringi. Muu hulgas tuleneks konventsioonist riikide aruandluskohustus ja vanemaealiste õiguste rikkumiste hüvitamise tõhusam süsteem.14 Selles mängiks rolli ka konventsiooni alusel loodav vanemaealiste inimeste õiguste raportööri institutsioon, kes nõustaks ja toetaks liikmesriike nii uue konventsiooni kui ka eespool mainitud vananemise teemalise Madridi rahvusvahelise tegevuskava parema rakendamise suhtes.15 Uus konventsioon pakuks tugevaid juhiseid ja aruandlusmehhanisme, et võidelda vägivalla, väärkohtlemise ja hooletussejätmisega vanemas eas.**16**

Üldisemal tasandil aitaks konventsioon juhtida tähelepanu eespool kirjeldatud mitmese diskrimineerimise ja intersektsionaalsuse temaatikale, parandaks põlvkondadevahelist solidaarsust ning suurendaks ühiskonna teadlikkust vanemaealiste õigustest. Samuti aitaks konventsioon tugevdada selleteemalist rahvusvahelist dialoogi liikmesriikide, nende institutsioonide, kodanikuühiskonna organisatsioonide, aga ka vabaühenduste vahel. Konventsioonist saaksid oma standardide kujundamisel juhinduda veel näiteks tervise- ja finantsteenuseid pakkuvad ettevõtted ning valitsusvälised organisatsioonid.17

Kokkuvõttes: ehkki konventsiooni loomise vajalikkus on endiselt küsimärgi all, annaks see vanemate inimeste õiguste tagamiseks selgema raamistiku ja sellest ei saaks kasu mitte ainult riiklikud institutsioonid, vaid ka näiteks kodanikuühiskonna organisatsioonid.18 See oleks kindlasti üks viis liikuda kaasavama, õiglasema ja jätkusuutlikuma ühiskonna poole ning aidata vanematel inimestel elada väärikat elu, osaledes enda ja ühiskonna arengus.19 Neil põhjustel oleks konventsioon suur samm iniviidipõhisema lähenemise poole.

Vananemise avatud töörühma 2017. aasta istungil, mille korraldas AGE, põhjendas ÜRO puuetega inimeste õiguste komitee20 endine esimees María Soledad Cisternas Reyes vanemaealiste inimeste õiguste nähtamatust ühiskonnas just asjaoluga, et puudub konkreetne vahend, mis tugevdaks nende kohta olemasolevas süsteemis, ja et on viimane aeg suurendada vanemaealiste inimeste õiguste kaitset uue õiguslikult siduva konventsiooni kaudu.21

- 1 De Pauw, Sleap, Georgantzi, lk 174.
- 2UN Open-Ended Working Group on Ageing. - OEWGhttps://www.age-platform.eu/un-open-ended-working-group-ageing-oewg
- 3Open-ended Working Group on Ageing for the purpose of strengthening the protection of the human rights of older persons. - https://social.un.org/ageing-working-group/eighthsession.shtml
- 4 Ageism renders rights violations in old age invisible! concluded UN Working Group in New York. – https://www.age-platform.eu/policy-work/news/ageism-renders-rights-violations-old-age-invisible-concluded-un-working-group-new.
- 5Ibid
- 6Strengthening Older People’s Rights: Towards a UN Convention, lk 3.
- 7 Ibid.
- 8Ibid
- 9De Pauw, Sleap, Georgantzi, lk 174.

- 10De Pauw, Sleap, Georgantzi, lk 185.
- 11 Strengthening Older People’s Rights: Towards a UN Convention, lk 7.
- 12Strengthening Older People’s Rights: Towards a UN Convention, lk 8.
- 13 Ibid.
- 14 Ibid .
- 15Strengthening Older People’s Rights: Towards a UN Convention, lk 9.
- 16Ageism renders rights violations in old age invisible! concluded UN Working Group in New York. – https://www.age-platform.eu/policy-work/news/ageism-renders-rights-violations-old-age-invisible-concluded-un-working-group-new
- 17 Strengthening Older People’s Rights: Towards a UN Convention, lk 8.
- 18 Ageism renders rights violations in old age invisible! concluded UN Working Group in New York.– https://www.age-platform.eu/policy-work/news/ageism-renders-rights-violations-old-age-invisible-concluded-un-working-group-new.
- 19Strengthening Older People’s Rights: Towards a UN Convention, lk 7.
- 20Ageism renders rights violations in old age invisible! concluded UN Working Group in New York. – https://www.age-platform.eu/policy-work/news/ageism-renders-rights-violations-old-age-invisible-concluded-un-working-group-new.
- 21 Ibid .